

Sahhaflarşeyhizade Vakanüvis Esad Efendi'nin (1789-1848) Kendi Kaleminden Oto/biyografik Metin Parçaları

NAZLI VATANSEVER

Viyana Üniversitesi
nazli.vatansever@univie.ac.at

ORCID: 0000-0002-3442-8051
Makale geliş tarihi: 7 Ekim 2022
Makale kabul tarihi: 21 Kasım 2022

Özet

Bu makale Sahhaflarşeyhizade Esad Efendi'nin (1789-1848) şahsi mecmualarındaki otobiyografik nitelik taşıyan kısa metin parçalarına odaklanır. Makale metinlerin içeriği hakkında bilgi verir. Esad Efendi'nin bu metinleri oluşturma sürecinin arkasındaki motivasyonunu araştırır. Metinlerin Esad Efendi tarafından başka mecmualarda kullanım olasılıklarını inceler. Makalede öncelikle Esad Efendi'nin hayatı, resmi görevleri ve eserlerine kısaca değinilmiştir. Daha sonra Esad Efendi'nin mecmualarına kaydettiği otobiyografik notlar ve bilgilerin çeviri yazıya aktarımı verilmiştir. Esad Efendi'nin biyografisi ile ilgili pek çok kaynak, bu notlardaki bilgileri tekrar etse de notlar bugüne kadar çeviri yazı ile (ya da tıpkı basımla) yayınlanmamıştır. Makalede bu metinlerin içeriği Esad Efendi'nin hayatı ve görevlerine paralel olarak konumlandırılacaktır. Sonuç bölümünde ise Esad Efendi'nin bu metin parçalarını kaydetme sebepleri ve olası kullanım amaçları ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Sahhaflarşeyhizade Esad Efendi, mecmua, otobiyografik metinler, biyografik metin derleme.

Abstract

Auto/biographical Fragments from the Works of Sahhaflarşeyhizade Vakanüvis Esad Esad Efendi's (1789-1848)

This article focuses on autobiographical fragments in the mecmuas (Ottoman multiple-text-manuscripts) of Sahhaflarşeyhizade Esad Efendi (1789-1848). It provides information about the content of the texts and examines the motivation behind Esad Efendi's compilations of these texts. The article first briefly mentions Esad Efendi's life, official duties and works. Then, the autobiographical notes and information recorded by Esad Efendi in his collections are transcribed into Latin Alphabet. Although many sources on Esad Efendi's biography repeat the information in these notes, they have not been published in translation (or in facsimile) before. The article will situate the content of these fragments in parallel with the life and duties of Esad Efendi and discuss Esad Efendi's reasons for recording these fragments and their possible uses.

Keywords: Sahhaflarşeyhizade Esad Efendi, Ottoman multiple-text-manuscripts, autobiographical texts, biographical texts

Teşekkürler: Bu makale ilerleyen dipnotlarda da künyesi verilecek olan doktora araştırmama dayanmaktadır. Bu makalede kullanılan metinlerin okumaları sırasında benden yardımını esirgemeyen tez danışmanım Gisela Prochazka-Eisl'a ve Ali Emre Özyıldırım'a minnettarım. Ayrıca bu makalenin yayınlanması konusunda beni teşvik eden Hatice Aynur'a teşekkür ederim.

Giriş

Sahhaflarşeyhizade Vakanüvis Esad Efendi sadece edindiği resmi görevlerle değil; eserleri, kitap koleksiyonerliği ve mecmua derleyiciliğiyle de 19. yüzyıl Osmanlı okuma-yazma tarihinin en önemli isimlerinden biri olmuştur. Esad Efendi'yi bugün araştırmacılar için en ilginç kılan yönlerinden biri ardında bıraktığı ve 1845 yılında hazırlattığı vakfiye ile kurduğu şahsi kütüphanesi sayesinde, büyük bir kısmı bugün hala ulaşılabilir olan kendisine ait zengin yazılı materyaldir.¹ Kendi kaleminden çıkmış olan bu kaynaklar, Esad Efendi'nin eserleri, mektupları, araştırma notları, kitap listeleri, eşya listeleri gibi çok çeşitli metinleri kapsar. Eserlerinden çeşitli parçalar, notlar, listeler gibi daha küçük çaptaki metinlere ise kendisi tarafından derlenmiş mecmualarında sıklıkla rastlamak mümkündür. Esad Efendi hayatı boyunca on beşten fazla mecmua derlemiştir.² Bu mecmuaların kimileri münşeat mecmuası, tarih mecmuası, risale mecmuası gibi belli bir kategorinin altında değerlendirilebilecekken, bir kısmı da herhangi bir derleme özelliğinin bulunmadığı, karışık içerikli şahsi mecmualardır. Karışık içerikli şahsi mecmuaların genel özelliklerine paralel olarak Esad Efendi'nin derlediği mecmualar da başka kitaplardan kopya edilen metin parçalarını, mektuplaşmaları, çeşitli hesaplamaları, vakfiyeleri, ilaç terkiplerini, tarih düşümleri ve Esad Efendi'ye ait özgün metinleri ya da metin taslaklarını içermektedir.

Tüm bu metinlere ek olarak, Esad Efendi nadiren de olsa mecmualarına kendi biyografisiyle ilgili metin parçalarını da kaydetmiştir. Ayrıca yine karışık içerikli mecmualarından birine kaydettiği önsöz niteliğindeki bir metin de biyografik öğeler taşımaktadır, hatta kısa bir biyografi denemesidir. Bu makale Esad Efendi'nin şahsi mecmualarındaki biyografik nitelik taşıyan kısa metin parçalarına odaklanır. Metinlerin içeriğini inceleyen ve Esad Efendi'nin bu metinleri oluşturmasının arkasındaki motivasyonunu ve bu metinlerin Esad Efendi tarafından başka mecmualarda kullanım olasılıklarını araştırır. Makalede öncelikle Esad Efendi'nin hayatı, resmi görevleri ve eserlerine kısaca değinilecek, daha sonra, Esad Efendi'nin mecmualarına kaydettiği notlar ve bilgilerin çeviri yazıya aktarımı verilecek ve bu metinler ile Esad Efendi'nin mecmualarında derlediği otobiyografik nitelikteki bilgilere odaklanılacaktır. Makalenin amaçlarından biri de daha önce yayınlanmamış olan ve Esad Efendi için biyografik kaynak niteliği taşıyan bu kayıtların kendi kaleminden çıktığı gibi yayınlanmasıdır.³

¹ Tuba Çavdar, "Esad Efendi Kütüphanesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1995), 11:347.

² Esad Efendi'nin vefatına kadar derlediği tüm mecmuaların sayılarının tespiti vakanüvislik evrakının dağılması, çeşitli yazmaların şahsi kütüphanesinden çıkarak başka koleksiyonlara girmesi gibi sebeplerden ötürü şu anda mümkün değildir. Bu konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için, bkz. Nazlı Vatanserver, "Şahhaflarşeyhizâde Es'ad Efendi's (1789-1848) Text Compilation Practices and Intellectual Curiosities", (Doktora Tezi, Viyana Üniversitesi, 2022), 96-105.

³ Esad Efendi'nin biyografisi ilk olarak kapsamlı bir şekilde Ziya Yılmaz'ın yüksek lisans tezinde yer bulmuştur. Yılmaz, tezin yazıldığı zamana kadar yayınlanmış Esad Efendi'nin biyografisini içeren kaynakları kullanmanın yanı sıra onun mecmualarından da faydalanmıştır. Yılmaz'ın yüksek lisans tezi ve yayınladığı Esad Efendi Tarihi'nden sonra Esad Efendi'nin eserleri üzerine yapılan pek çok çalışmada Yılmaz'ın sağladığı bilgiler tekrar edilmiştir: Bkz. Ziya Yılmaz, "Vakanüvis Esad Efendi (Sahhaflar Şeyhizâde Seyyid Mehmed): Hayatı ve Eserleri" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1984) ve Ziya Yılmaz, *Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarihi: (Bahir Efendi'nin Zeyl ve İlaveleriyle) 1237-1241/1821-1826* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2000).

Vakanüvis, Nakibü'l-eşraf, Kitap Koleksiyoneri: Şeyhzade Seyyid Mehmed Esad Efendi

Esad Efendi 6 Aralık 1789'da İstanbul'da, Ayasofya mahallesinde dünyaya gelir.⁴ Kendisinin de mecmualarında bahsettiği gibi ailesi Malatyalıdır ve soyu Battal Gazi'ye dayanır.⁵ Esad Efendi'nin ailesi, Battal Gazi ile olan bu bağlantı sayesinde "seyyid" unvanını alır. Bilindiği gibi seyyidler, Osmanlı bürokratik hiyerarşisinde önemli bir yere sahip olup, alim olarak yetiştirilmiş ve devlet görevlileri tarafından saygı görmüşlerdir.⁶ Esad Efendi için de bu unvanın, kariyeri boyunca kendisine itibar sağladığını iddia etmek mümkündür.

1738 yılında Esad Efendi'nin dedesi ve babası İstanbul'a gelir. Dedesi Abdullah İstanbul'a geldiğinde Ayasofya Külliyesi içindeki şadırvan yakınında tespih satıcılığı yapar. O sırada Malatyalı bir tanıdığıнын yardımıyla oğlu Ahmed'i Ayasofya Medresesi'ne kaydettirir; böylece Ahmed Efendi İstanbul'a gelir gelmez Ayasofya Medresesi'nde eğitimine başlamıştır. Ancak Ahmed Efendi, medrese tahsilinden hemen sonra müderris olmaz; medrese talebesi iken Ayasofya civarında başladığı kitap satışına bir süre daha devam eder ve Sahhaflarşeyhi unvanını alır. 1769 yılında ruus sınavını geçen Ahmed Efendi müderrislik görevine başlar ve kariyerinde yükselerek Kudüs, Mısır ve Mekke kadılıkları görevlerinde bulunur.⁷ Son olarak, Ahmed Efendi, Medine Kadısı olarak atanır ve görev yerine giderken bindiği geminin Kızıl Deniz'de batması sonucu vefat eder.⁸ Bu sırada babasıyla birlikte olan Esad Efendi bu kazadan kurtulur ve İstanbul'a dönerek ilim tahsiline devam eder. Ruus imtihanından sonra çeşitli kademelerde müderrislik görevini icra eder ve sonrasında memurluk hayatına başlar; Adapazarı, Kütahya ve Birgi naipliği yapar.⁹ 1825 yılında İstanbul Adliyesi kâtibi iken, hayatı boyunca devam edeceği vakanüvislik görevine atanır.¹⁰ Bu görev ona devlet adamları nezdinde itibar kazandırır. Esad Efendi'nin vakanüvis unvanını diğer resmi görevleri takip eder. 1828 yılında Ordu Kadısı olarak atandıktan sonra Esad Efendi'nin kariyerinde önemli bir yükseliş fark edilmektedir.

Esad Efendi aynı zamanda imparatorlukta ilk kez yapılan 1831 yılındaki nüfus sayımı için görevlendirilir. Yine 1831 yılında Matbaa-i Amire ve Takvimhane Nazırlığı'na atanır. 1833 yılında ilk İran Elçisi olarak Tahran'a gider. 1838 yılında imparatorlukta yine ilk kez yapılan karantina uygulamasını yönetmesi için atanır.¹¹ Rumeli Kazaskerliği ve Nakibü'l-eşraflık unvanlarından sonra Meclis-i Maarif-i Umumiyye üyeliği alır ve 1847 yılında Mekatib-i Umumiye Nazırlığı alarak ilk Maarif Nazırı olur. Esad Efendi kariye-

⁴ Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall, *Geschichte der osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit*, vol. 4 (Pesth: Conrad Adolph Hartleben's Verlag, 1838), 463. Hammer'in Esad Efendi biyografisi, Esad Efendi hala hayattayken yazılmıştır ve bilgilerin bizzat Esad Efendi tarafından sağlanmış olma ihtimali vardır.

⁵ Esad Efendi'nin hayatı hakkındaki bilgiler için, bkz. Yılmaz, *Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarihi*, XXXVII-XCVII.

⁶ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Seyyid", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 2009), 37: 40-43.

⁷ Yılmaz, *Vak'a-Nüvis Es'ad Efendi Tarihi*, XXXVIII.

⁸ Süleymaniye Yazma Eseler Kütüphanesi [SK], Esad Efendi 3847, 17b.

⁹ Yılmaz, *Vak'a-Nüvis Es'ad Efendi Tarihi*, XXXIX-XL.

¹⁰ SK - Yazma Bağışlar 201, 4b-5a.

¹¹ Münir Aktepe, "Es'ad Efendi", *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: MEB, 1964), 4:358-359.

rinin son yıllarında Şeyhülislamlığı hedeflese de bu hedefine ulaşamamıştır. 1848 yılında İstanbul'da vefat eder ve kendi yaptırdığı kütüphanesinin bahçesine defnedilir.¹²

Esad Efendi tüm hayatı boyunca pek çok farklı alanda eserler vermiştir. Kariyerinin ilk yılları ve yükselişi döneminde daha çok tarih konulu eserler tercüme etmiş, yazma faaliyetlerinde de bu alana odaklanmıştır. Kariyerinin ilerleyen yıllarında Esad Efendi'nin tezkire yazmak, tarih düşürme mecmuası derlemek gibi edebi faaliyetlere yöneldiğini görmek mümkündür. Kariyerinin son yıllarında ise Şeyhülislam olma amacına yönelik olarak dini eserler ya da risaleler yazdığı fark edilmektedir. *Nasrun Aziz, Delailü Nübüvveti Nebiyyina* ya da *Mesh-i Ricl* ve *Mesh-i Huf* başlıklarıyla kaleme aldığı eserlerini onun Şeyhülislamlık amacına hizmet eden çalışmaları arasında anmak mümkündür.¹³ Esad Efendi'nin kariyerindeki bu çizgiyi de takip ederek onun tercümelerini ve özgün eserlerini genel olarak tarih, edebiyat ve dini konular başlıkları altında değerlendirmek mümkündür.¹⁴

Esad Efendi'nin şu ana kadar tespit edilebilmiş kariyerinin erken yıllarında derlediği ilk mecmuaya bakıldığında onun tarih alanındaki çalışmaları Muslihüddin-i Lari'nin (ö. 1572) Farsça tarih eseri *Mir'atü'l-Edvar* ve *Mirkatü'l-Ahbar*'ın tercümesiyle başlar.¹⁵ Esad Efendi daha sonraki yıllarda da tarih alanındaki eserlerini ve tercümelerini çeşitlendirmiştir. Şüphesiz onun tarih alanındaki eserlerinin en önemlisi ve en bilineni, Ekim 1821 ile Temmuz 1826 arasındaki olayları iki ciltte detaylandıran ve genellikle *Tarih-i Esad* olarak bilinen vakayinamesidir. Kendisinin şöhretinde önemli payı olan diğer bir eseri ise Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının nedenlerini ve bu kararın dayanaklarını açıklayan *Üss-i Zafer*'dir.¹⁶

Çoğu Osmanlı bürokrati, âlim ve aydını gibi Esad Efendi de edebiyatla ilgilenmiştir. *Divân'ı* ve *Bağçe-i Safa-enduz* adlı bir tezkiresi bulunmaktadır.¹⁷ Klasik Osmanlı edebiyatının bu iki aslı türünde verdiği eserlerin yanı sıra, Süruri'nin (ö. 1814) sadece tarih mısralarını derleyerek oluşturduğu ve ölümünden sonra Keçecizade İzzet Molla'ya (ö. 1829) geçen *Süruri Mecmuası*'nı İzzet Molla'nın ölümüyle devralmış ve mecmuayı genişletmiştir.¹⁸ Esad Efendi bu mecmuanın verdiği ilhamla tarih düşürme sanatı üzerine bir eser daha kaleme alır. *Şahidü'l-Müverrihin* ismini verdiği bu eserde, tarih

12 Rifat Efendi, *Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakibüleşrafılar: Devhatü'n-Nukabâ*, yay. haz. Hasan Yüksel ve M. Fatih Köksal (Sivas: Dilek Matbaası, 1998), 122-123.

13 Eserler hakkında ayrıntılı bilgi için, bkz. Ziya Yılmaz, "Esad Efendi, Sahhaflarşeyhizade", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 1995), 11: 345.

14 Esad Efendi'nin ne zaman hangi konulara ilgi duyduğu, bu konular hakkında neler okuduğu ve kısmen neler düşündüğü gibi soruların cevabını mecmualara derlediği metinlerden takip etmek mümkündür. Esad Efendi'nin mecmualarında bulunan bir kitap listesi üzerinden onun okuma alışkanlıkları ve eserler arasındaki bağlantıyı araştıran bir çalışma için, bkz. Nazlı Vatansver, "Books as Career Shapers The Reading Activities of Şahhâflarşeyhizâde Es'ad Efendi (1789-1848) at the Rise of His Career", *Authors as Readers in the Mamlûk Period and Beyond*, yay. haz. Elise Franssen (Venice: Ca Foscari, 2022), 277-302.

15 Süleymaniye Yazma Eseler Kütüphanesi SK, Es'ad Efendi (Koleksiyonu), 2410.

16 Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi, 1956), 83-84.

17 Rıza Oğraş, *Es'ad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safa-endüz'u* (Burdur: Emirdağ, 2001).

18 Nazlı Vatansver, "Sürûrî'nin Tarih Mecmû'ası, Metin Tesisi-İnceleme" (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2014).

düşürme sanatının özelliklerini ve türlerini açıklar, eserin her bölümünde çeşitli mısraları değerlendirir, tartışır ve her tarih düşürme türünü en iyi açıklayacak örnekleri seçer. Ayrıca bu açıklama ve değerlendirmeleri Osmanlı Türkçesi'ndeki imla kurallarını detaylandırmak için kullanır. Bu eseriyle, Esad Efendi'nin Osmanlı edebiyat tarihinde bir edebi türün teorisi konusunda kalem oynatan ve bir şair olarak kendi görüşlerini ifade eden, böylece edebiyat eleştirmeni olarak hareket eden bir yanı olduğu da görülmektedir.

Yukarıda da sözü edildiği gibi Esad Efendi kariyerinin ilerleyen dönemlerinde dini konularda birçok risale yazmıştır. Risalelerinde iman ve İslam dininin çeşitli hükümlerine değinir ve bu konuları genellikle Sünnilik sınırları içinde ele alır. Tüm bu eserlere ek olarak, Esad Efendi'nin bilimsel faaliyetlerinin büyük bir bölümünü çeviriler işgal eder; onun en bilinen tercümesi, Muhammed b. Ahmed İbşihî'nin (ö. 1446) *el-Mustatraf min külli fennin Mustazraf* adlı eseridir ve bu tercüme Esad Efendi'ye "Mustatraf Tercümanı" ünvanını kazandırır.

Esad Efendi'nin Mecmualarına Derlediği Otobiyografik Bilgiler

Bir tezkire yazarı olarak, Esad Efendi'nin biyografik bilgilere ilgisi mecmualarına derlediği kısa biyografik bilgilerden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Esad Efendi'nin *Tarihini* de içerdiği biyografik bilgi ve vefayat bendleri açısından oldukça zengin olduğu görülmektedir. Elbette, biyografik bilgilerin ve vefayat bendlerinin vakanüvisler tarafından tarihlerine eklenmesi Esad Efendi'ye mahsus bir özellik değildir, bu bakımdan Esad Efendi'nin *Tarihini* yazarken kendisinden önceki vakanüvislerle benzer bir metot benimsediği sonucuna varmak mümkündür.¹⁹

Esad Efendi'nin kendisi ve ailesi ile ilgili mecmualarına kaydettiği biyografik/otobiyografik metin parçaları ise çoğunlukla kısa notlar şeklindedir ve bu notlar üzerinden Esad Efendi'nin aile ilişkilerini, onlarla olan şahsi yakınlığını, hislerini ya da bu notları mecmuasına kaydetme amacını anlamak kolay kolay mümkün değildir. Esad Efendi'nin kendisi ve aile biyografisiyle ilgili kısa metinleri içeren iki mecmua bulunmaktadır. Bunlardan biri Esad Efendi'nin kendi koleksiyonundadır (SK-Esad Efendi, 3847). Diğeri ise henüz tespit edilemeyen sebeplerden ötürü Esad Efendi'nin kendi koleksiyonundan çıkararak başka bir koleksiyona intikal eden mecmuadır (SK-Yazma Bağışlar 201).

SK-Esad Efendi 3847 künyeli mecmua 167x190mm ebadında, 161 varak, deri ciltli ve iç kapağında ebru bulunan bir el yazmasıdır. 1820-1824 yılları arasında derlenmiş metinleri içerir. Mecmuanın en önemli özelliklerinden biri, derlenme tarihinin neredeyse Esad Efendi'nin kariyerinin başlangıcına kadar uzanmasıdır. Ne yazık ki kariyerinin ilerleyen yıllarında derlediği mecmualarda neredeyse otobiyografik bilgilere hiç rastlanmamaktadır. Bu durum, bizi Esad Efendi'nin sistematik bir biçimde kendi biyografisi ya da aile bireylerinin biyografik bilgilerini kaydettiği fikrinden uzaklaştırır.

Bu mecmuada Esad Efendi'nin ailesi hakkında verdiği bilgiler ilk olarak 17b sayfasında karşımıza çıkmaktadır. Esad Efendi burada bir aile ağacı çizer ve babasının baba tarafından büyük dedesinin soyundan başlayarak aile üyelerini kaydeder.

¹⁹ Bu konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz: Feridun M. Emecen, "Osmanlı Kronikleri ve Biyografisi", *İslam Araştırmaları Dergisi* 3 (1999): 83-90.

Esad Efendi'nin aile ağacı, SK-Esad Efendi 3847, 17b.

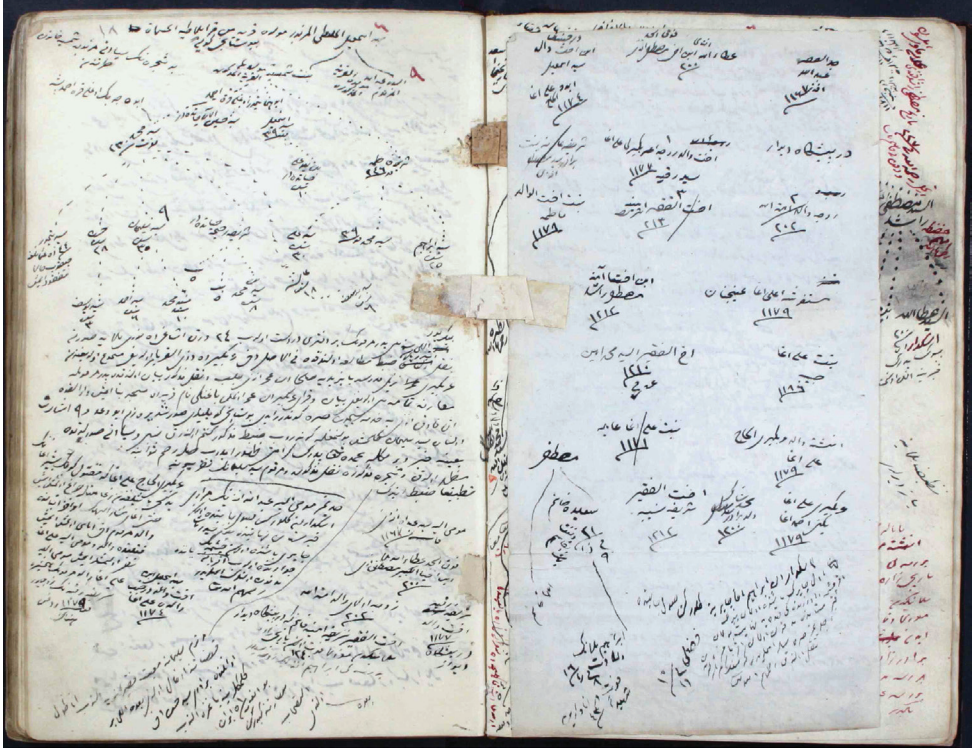
Esad Efendi mecmualarında işi ve edebi veya fikri faaliyetleri hakkında geniş notlar tutmakla birlikte, ailesine ilişkin kayıtları doğum ve ölüm tarihleri, gömülü oldukları yerler, ölüm sebepleri ve bazen de resmi görevleri ile sınırlamıştır. Bu sınırlı bilgilere zaman zaman tarih düşürmelerde kaydettiği tarihler de eklendiğinde ailesi hakkındaki bilgi parçacıkları artmaktadır.

Öte taraftan notların karmaşıklığına bakılırsa Esad Efendi'nin bu aile ağacını bir müsvedde olarak hazırladığı aşikardır. Yine de aile bireylerinin ismini siyah mürekkep, doğum-ölüm tarihleri, gömülü oldukları yerler, notlar ve notların numaralandırılmasını ise kırmızı mürekkeple yazmıştır. Bu kullanım, bilgilerin anlaşılmasında ve fark edilmesinde hem kendisine hem de bu aile ağacının olası okuyucularına/kullanıcılarına kolaylık sağlar. Sayfanın en solunda görüleceği gibi Esad Efendi bu aile ağacını hazırlarken kardeşi Mustafa Raşid bahsinde bir hata yapmış ve çeşitli kayıtları silip yerine yenilerini/doğularına eklemiştir. Bu durum Esad Efendi'nin verdiği bilgiler üzerinde titizlikle çalıştığının bir kanıtıdır.

Aile ağacının en önemli özelliklerinden biri ise Esad Efendi'nin babasının vefatı için düşürmüş olduğu tarihin ilk versiyonuna ilk kez burada rastlanılmasıdır. Sayfanın en sağında babasının isminin hemen yanına eklenmiş bu beyit şu şekildedir:

Bükä-yı bî-nihâyetle dedi târîhini Es'ad
Târîk-i Mekke'de Ahmed Efendi gitdi 'âlemden
1225 [1810]

Esad Efendi daha sonra mecmualarına bu tarihi tekrar tekrar kaydedecektir ve Esad Efendi'nin biyografisine yer veren pek çok ikincil kaynaktan da bu beyit kullanılmaktadır. Esad Efendi, bu aile ağacından sonraki sayfada (17b) babasının anne tarafı hakkında bir aile ağacı daha çizer.

Esad Efendi'nin aile ağacı 2, SK-Esad Efendi 3847, 17b-18 arasındaki sayfa.

Yukarıdaki görsellerde görüleceği gibi Esad Efendi bir başka sayfayı 17b ve 18a sayfaları arasına ekler. Sayfanın ön yüzünde adeta 17b'deki aile tablosunun yazılı formu karşımıza çıkmaktadır. Esad Efendi'nin 17b ve 18a arasına yerleştirdiği sayfaya bakılırsa kendisinin bu sayfanın ışığında aile ağaçlarını çizdiği görülmektedir.

Bu eklenen sayfadaki notlardan anlaşıldığına göre Esad Efendi'nin babası bir Beyzavi tefsirinin arkasına ailesi ile ilgili bilgileri kaydetmiş, bu kitap daha sonra Ahmed Efendi'nin koleksiyonundan çıkarak Mustafa Paşa'nın eline, oradan da onun oğlu Ali Bey'e geçmiştir. Kırmızı mürekkeple kaleme aldığı kısımda Esad Efendi bu bilgileri şu şekilde aktarır:²⁰

Mevâliden Selanikî Muştâfâ Pâşâ-zâde 'Alî Bey'in hâlâ yedinde olup peder-i müşârü'n-ileyh Muştâfâ Pâşâ'(ya) vâkf eylemiş olduğu Beyzâvî nüshasının etrâfına es-seyyid Mehmed Es'ad fâkîrin pederi Medine-i münevvere kâdîsı emr olunup giderken Bahrı-Çulzümde ğarık şehd-i şehâdeti nüş edip es-seyyid el-hâcc Ahmed Efendi merhûmun

²⁰ Bu makalede sadece el yazmalarından aynen alıntılanmış olan metinler transkripsiyon alfabesi ile verilmiştir.

SK-Esad Efendi 3847, 17b-18 arasındakiki sayfa. Esad Efendi'nin 17b-18a arasına eklediği, babasına ait notları içeren sayfa.

ser-â-pâ naql eylediği Esbâb-ı Nuzûl-i Vahidî'niñ ahîrine yazdığı imzâsıdır ki bi 'aynihi buraya zıkr olunan Beyzâvî'den naql olundu.²¹

Esad Efendi bu notun ardından, babasının kaydettiği Esbab-ı Nuzûl'ün ketebe kaydını ve yine Esad Efendi'nin babası Sahhaflarşeyhi Ahmed Efendi tarafından kaleme alınmış şu bilgileri kopya eder:

Arabkir'de Büstâncık [Bostâncık] nâm kıyede sâkin Çüçük-oğlu Kâra Ahmed Paşa'nıñ taht-ı nikâhında Şemsî Hâtûn İbneti Emîne - Mezbûre Emîne Hâtûn bizim hâletemiz ya'nî 'ammemiz olub - mezbûre Şemsî Hâtûn binti hâletemiz olmağla mezbûreden mütevellid olan Seyyid Muḥammed ve Hüseyin, Fâtıma Hâtûn'uñ oğlu Seyyid Muḥammed bunlar zevî kurbâdan olmağla - pederimiz merḥûm es-seyyid 'Abdullâh Efendi'niñ li-e-beveyn kız karındaşı olub nesebimiz Malatya'da Nerdübânlı nâm kıyeye ahâlisinden iken ceddimiz dahı kıyeye-i mezbûre kurbunda Hâzeki nâm kıyede sâkin olub muntehâ-yı nesebimiz Seyyid Baṭṭâl Gâzî 'ammisi olan hâlâ Malatya'da medfûn Hüseyin Gâzî'ye muntehî olduğu akrabâ ve ta'alluqâtımız mâ-beyninde meşhûr ve müte'arifdir.²²

Sahhaflarşeyhi Ahmed Efendi yukarıdaki notta halası, halasının kızı ve diğer akrabalarının kısaca adını anar, akrabalarını teyit eder. Bununla birlikte, ailesinin Malatya'nın Nerdübanlı köyünden olduğunu ve soyunun mezarı hala Malatya'da bulunan

21 SK-Esad Efendi 3847, 17b-18a.

22 Bu bilgi aynı mecmuada 40b'de temize çekilmiştir.

Battal Gazi'nin amcası olan Hüseyin Gazi'ye dayandığının akraba ve yakınlar tarafından bilindiğini kaydeder.

Esad Efendi'nin babasının notlarından kopya ettiği bir diğer metin parçası ise aşağıdaki gibidir:

Vâlid-i merhûm nakl eder ki: ben mürâhik olduğum hengâmda pederim seyyid 'Abdullâh Efendi ile İstanbul'a geldim ve beni Ayaşofya Medresesi'nde bir hemşehrîsi yanına kodı devr-i Maḥmûd Ḥân-ı evvel idi [ol] [...] 'imâret iken ve şâdirvân-ı Ayaşofya ki 1151'de tekmlî imiş anları yapılmış gördüm, ve tahşilde oldum pederim merhûm şâdirvân-ı mezkûr yanında tesbîhî idi ve ehl-i nisbet muşallî ilâ berâ'at idi ve [...] ²³ Ḥudâvendigâr-ı müşârûn-ileyh bir gün tebdîlen 'ale's-şabâh câmi'-i Ayaşofya'ya geldi ve pençsembe idi ben *Maḥsûd* okuduğum hengâmdan ders bitip müezzin maḥfili altında 'imâret hengâmına intizâr ile elinde bakraç ve kas'e-i şürekâm ile müzâkere iderken müşârûn-ileyh yanımıza gelüb ümerâdan daḥî oldu ve izni Şahîzâde 'Osmân Efendi'den aldım ve ru'ûsum 83 oldu - geldigimden on dört sene şoḡra - pederim gönderüb şıladan hemşiresi Seyyide Ruḳiye'yi getirdi... ²⁴

Sahhaflarşeyhi Ahmed Efendi bu kısa notta İstanbul'a gelişini ve buradaki eğitim hayatının nasıl başladığını anlatır. Ahmed Efendi babası Abdullah Efendi ile birlikte İstanbul'a gelmiş ve babası onu bir hemşehrisinin vasıtasıyla Ayasofya Medresesi'ne koymuştur. Ahmed Efendi burada Ayasofya Şadırvanı'nın yapım tarihinden söz eder, anlaşılan o ki bu tarih ile aşağı yukarı eğitime başladığı zamanı belirtmek istemektedir. Her ne kadar Ahmed Efendi Ayasofya Şadırvanı'nın 1151'de (1738-39) tamamlanmış olduğunu söylese de şadırvandaki yapım kitabeleri şadırvanın tamamlandığı tarihi 1153 (1740-41) olarak verir. ²⁵ Ahmed Efendi şadırvanın tamamlanmış halini gördüğüne göre 1154-55 yılları arasında Ayasofya Medresesi'nde eğitimine başlamış olması muhtemeldir. Ahmed Efendi'nin babasının mesleğini yine bu notla öğreniriz. Not, Ahmed Efendi'nin bir gün padişahın tebdil bir biçimde Ayasofya Camisi'ne gelişini anlattığı kısa bir anekdotla devam eder. Son olarak, Ahmed Efendi ruus imtihanını geçtiğini ve ruus iznini Sahizade Osman Efendi'den aldığını söyleyerek ailesi hakkında kısa bir bilgi verir ve metnini bitirir.

Yukarıdaki metinler oldukça kısa olsa da şüphesiz Esad Efendi'nin aile geçmişi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu makalenin ilerleyen sayfalarında da söz edileceği üzere, muhtemelen Esad Efendi ve babası Ahmed Efendi arasında yakın bir baba-oğul ilişkisi vardı. Bu sebepten Esad Efendi belki de daha önceden ailesi hakkındaki bu bilgilere zaten vakıftı. Ancak bu notların Beyzavi nüshasında bulunmasının ardından, aile hikayesini babasının kelimeleriyle kopya etmek istedi. Bununla birlikte mecmualarının diğer aile bireylerinin eline geçmesi durumunda bu gibi notların onlar için de bir miras niteliği taşıyacağı düşünülmüş olmalıdır.

²³ Bazı kelimeler, tamamen karalama şeklinde yazılmış olması ve el yazmasındaki sayfanın zaman içinde yıpranması sebebiyle okunamamaktadır.

²⁴ SK-Esad Efendi 3847, 17b-18a.

²⁵ Ayasofya'nın şadırvan kitabeleri için bkz: Database for Ottoman Inscriptions K964 ve K965 <http://www.ottomaninscriptions.com/information.aspx?ref=list&bid=873&hid=964> <http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=873&hid=965>.

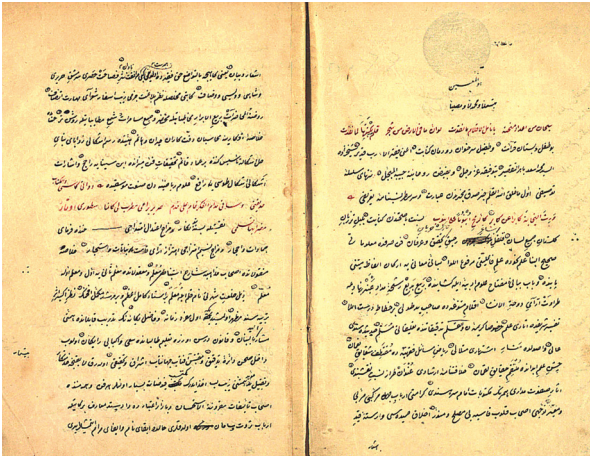
Esad Efendi'nin bu notta karşımıza çıkan bir başka özelliği de onun bilgileri kayıt altına alma faaliyetinde göstermiş olduğu hassasiyettir. Tıpkı burada olduğu gibi mecmuasının hemen hemen her yerinde kopya ettiği metnin kaynağını belirtir ve burada da olduğu gibi eğer hiçbir değişiklik yapmadıysa "bi 'aynihi buraya naql olundu" ibaresini kullanır ve bu notların bizzat babasının kaleminden çıktığını özellikle belirtir. Elbette Esad Efendi'nin bu notu yazdığı sırada kadı naibi olduğu, daha sonra vakanüvislik görevini icra ettiği düşünüldüğünde bilgileri kayıt altına almada gösterdiği hassasiyetinin resmi görevlerinden kaynaklanan bir alışkanlığın sonucu olduğunu düşünmek de mümkündür.

Elbette bu notlarda Esad Efendi kendi aile tarihini yazmaktadır ve bu sebepten notların manevi bir değeri olduğunu düşünmek mümkündür. Şüphesiz Esad Efendi herhangi bir eser yazmayı ya da bu bilgileri çalışmalarında kullanmayı planlamasaydı da bu bilgiler onun için kaydetmeye değer olmalıydı. Öte yandan yukarıda da belirtildiği gibi aynı mecmuada birden çok yazarın ya da şairin kısa hayat öyküsünün bulunması onun biyografi yazıcılığına merakının göstergesidir. İlaveten, yakın çevresindekiler Esad Efendi'nin biyografi yazımı konusuna olan merakını bilmekteydi. Esad Efendi'nin üstad diye andığı şair Süruri (ö. 1814) ona birlikte buldukları meclislerin birinde "Eger tercüme-i halim seniñ kalemimle bir yere kayd olursa şu kıışayı yaz!" diyerek Esad Efendi'ye kendisi ile ilgili bir hikaye anlatır ve Esad Efendi bunu yirmi yıl sonra kaleme aldığı şairler tezkiresinde dile getirir.²⁶

Esad Efendi'nin mecmualarındaki otobiyografik değer taşıyan diğer bir metinse derlediği bir münşeet mecmuası için hazırladığı önsözdür. SK-Yazma Bağışlar 201 künyeli el yazması 1845 yılı civarında belli bir tertip sistemi takip edilerek derlenmiştir. Önsöze göre Esad Efendi bu mecmuayı üç bölüm halinde derlemiş ve adını *Mektebü'l-Edeb ve Vesailü'l-Matlab* koymuştur. Birinci ve ikinci bölüm Sultan II. Mahmud ve çeşitli devlet adamlarıyla yazışmalarını, üçüncü bölüm ise Matbaa-i Âmire müdürü olduğu dönemde kendisine gönderilen mektuplara verdiği cevapları içermektedir. Esad Efendi mecmuanın önsözünde bu metinleri bir münşeet mecmuası oluşturmak amacıyla bir araya getirdiğini açıkça ifade etmekte ve bu vesileyle inşa sanatına dair fikirlerini de dile getirmektedir. Bu mecmuanın bir taslak olarak hazırlanmış olması muhtemeldir. Belki de Esad Efendi bu mecmuayı daha sonra yeniden yazdırmayı ya da matbaaya gönderip yayımlatmayı amaçlıyordu. Mecmuanın aşağıdaki örnekte olduğu gibi pek çok okunaklı sayfası vardır.

Ancak mecmuanın içinde Esad Efendi'nin önsözde bahsettiği fasılların nerede başlayıp nerede bittiğini gösteren herhangi bir işaret yoktur (bu üç faslı ayırt etmenin tek yolu, metinlerin başlıklarını Esad Efendi'nin önsözünde belirttiği gibi her bir kısmın içeriğiyle karşılaştırmak olabilir). İlaveten, birçok metinde başlık için yer bırakıldığı halde metinlere başlık eklenmemiştir ya da sonradan ve özensiz bir yazıyla adeta karalanmıştır. Ayrıca, aşağıdaki örnekte görüleceği gibi yapraklar arasında not kâğıtları/şukkalar bulunmaktadır. Tüm bu unsurlar, Esad Efendi'nin bu mecmua üzerinde aktif olarak çalıştığını veya daha sonra üzerinde çalışmaya devam etmeyi planladığını kanıtlar niteliktedir.

26 Vatansver, "Sürürî'nin Tarih Mecmû'ası", 535.

SK-Yazma Bağışlar 201, 1b-2a.

Önsöz haricinde Esad Efendi'nin otobiyografisinden bahsettiği metinler mevcut değildir, elbette resmi makamlara yazdığı her mektup da dolaylı olarak Esad Efendi'nin biyografisi hakkında bilgi taşır, ancak bu makalede bu gibi mektuplara odaklanılmamıştır. Önsöz ise çeşitli açılardan, örneğin Esad Efendi'nin nispeten duygularını açığa vurduğu bir metin olarak bahsi geçen önceki notlardan ayrılır. Esad Efendi bu metne babasının özelliklerini sayarak başlar:

..gülistân-ı şabî' -lisân kullkül-i şâ'ir-i rahîk-i tahkîk ü 'irfân, fenn-i şarfdâ ma'lûmâtü şahihû'l-binâ 'alem-i güzere 'ilm-i fâ'liyeti merfu'ü'l-livâ mebânî-i me'ânîye erkân-ı elfâz-ı mefînî pâyende ve bâb-ı beyânî ve miftâh-ı 'ulûm-ı edebîyye ile güşâyende, rebî'-i bedî'-i reşha- i midâd-ı anber-nihâd ile tārâvet-ārâ-yı devhâtü'l-inşâ aklâm-ı mütenevvi'ada şahib-i yed-i tülâ bir hatfât-ı dürüst-ımlâ tefsîr-i şerîfde âsarî 'alem hûşûşa kerîme-i "Nûn ve'l-kalem" tedkikâtında ta'likâtü müselleme hadîsde mesnedi 'âlî ve usûlde menâr-ı istihârî mütelâlî riyâz-ı mesâ'il-i fihkiyyede muqtatîf-ı Şakâyık-ı Nu'mân ceşş-i 'ilm-i ebdânda mûltakîm-i haşkâyık-ı Lokmân hilâfet-nâme-i irşâdî 'ünvân-tırâz-ı nisbet-i Nakşibendî âsar-ı şafvet-medârî hem-reng-i mektûbât-ı İmâm-ı Sirhindî kerâmeti erbâb-ı cehl-i mürekkebi mürebbi' vü mu'ayyer teveccühi aşhâb-ı kulüb-ı kâsibeyi muşallah u münevver ahlâk-ı hamîdesi vâreste-i kayd-ı iş'âr ü beyân ya'nî gâhîce bi't-tevâzu' Hâkq-ı fakîrde olduğu gibi hem-dest-i mürâfâkat-ı nâdân nesr-i feşâhât-haşrî ser-meşk-i Hârîrî ve Şâhî ve Veysî ve Vaşşâf, Kâtibî mahlaşla nazm-ı belâgât-cezmîi zîb-i esfâr-ı şu'arâ-yı mehâret-itteşâf ravzatü'l-muhâzarât-i rebî'ü'l-eberrâr-ı muhtaabâtıyla muhtaşar ve cem'-i müsâmarâtı şem'-i muţayabâtıyla rûşen-ter hesâb-ı hulâşa-ı evkârına muhasibân-ı diğkât-kârân hayrân ü hâ'im heyetde resm-i eşkâlî zevâya-yı binâ-yı hall-i eşkâle te'sis-künende bir 'imâd-ı ka'im tahkîkât-ı fenn-i mîzânda İbn-i Sînâ'ya râcih ve işârat-ı eşkâlî eşkâl-i Tüsîye rafî' 'ulûm-ı riyâziyyeden şan'at-ı musîkîde:

devâtî ka'sî ve-l-kitâbu hadîqatî ve-sâqî
mudâmi l-fikri kâma 'alâ kadamî
şarîrun yurâi muţribun lî [muţribî] ka-'anna-mâ
suţürî awtârun miđrâbuhâ kâlamî²⁷

nakşıyla beste-bend-i nigâr, ve mizâh-ı i'tidâl-ı imtidâhı hânde-fermâ-yı cemâdât ü ahcâr ve mizâc-ı nesîm-ı imtizâcî ihtizâz-ārâ-yı kâmet-i her nebâtât ü eşcâr, hulâşâ menkûlât-

27 Kıt'anın Türkçeye çevirisi:

Hokkam şarap kadehim, kitabım da bahçemdir,

Ve tefekkür şarabını getirecek olan kadeh taşıyıcı da yola çıktı.

Müziyenime bir çekik eşlik ediyor.

Sanki benim satırlarım teller, kalemin de onların mızrabıdır.

Kıt'anın okunması ve çevrilmesi sırasındaki yardımları için Stephan Prochazka'ya teşekkür ederim.

da aşhâb-ı mezâhibe şâri' istinbâtı mu'allim ve ma'külâtda Mu'allim-i Sâniye evvel ve Mu'allim-i Evvele mu'Allem zeyl-i hil'at-i şöhreti nâm-ı kalem ile mu'lem bir üstâd-ı kâmil-i a'zam ve bir mürşid-i mükemmel efhamıñ nazar-ı iksir-eşer-i terbiyesine mazhar olmuşdu ki ol müfred-i zemâne ve fazl-ı yegâneniñ tedrib-i kabîlânda himmeti müşârû'n-ileyhi bi'l-benân ve kânûn-ı ders üzere ta'lîm-i tâlibânda sa'y ü ikbâbı rayegân olup dâhil-i şahñ-ı dâ'ire-i tedkîk ve muktebes-i âfitâb-ı cihân-tâb-ı işrâk u taḥkîk olarak lâ-yıkınca hizmetkâr ve taḥkîl-i yed-i müeyyed-i himmetini zîb-i leb aḥz ederek mükteseb-i füyûzâta bis-yâr olanlar her fen ü himmetinde aşhâb-ı te'lîfât-ı maḥrûnetü'l-istihân ve bâzâr-ı i'tibârda dâd ü sited-i me'ârif berekâtıyla erbâb-ı servet ü sâmân oldukları ḥalde ibkâ-yı nâm u îfâ-yı merâm etmişlerdi yevmen mine'l-eyyâm ol vâkıf-ı mevaḳıf-ı fûnûn ve râsıd-ı merâsıd-ı 'ulûm-i zî-şücûnuñ bu sıkâta-rübâ-yı sofrâ-yı 'irfân ve berg-çîn-i gülîstân-ı itkân dest-i ma'ârif peyvestini teslim ve tırâz-ı dâniş-endâzımı büse-câ-yı femm-i tekrîm edüb şöyle niyâz-mend oldum ki "Ey Üstâd-ı muhaḥkîk, ve ey mürebbî-yi müşfik" Medîneye 'azm ederken vâlid-i mâcid,

Ecel geldi oña 'ömri dükendi gitdi 'âlemden
Şikest oldı sefîne ez-każâ deryâ-yı kulzumda
Meded hem-seng-i Ṭaşkendî gitdi 'âlemden²⁸
Bükâ-yı bî-niyâyetle dedî târiḥini Es'ad
Ṭarîk-i Mekke'de Aḥmed Efendi gitdi 'âlemden²⁹ 1225 (1810)

... ḥayât-ı müste'âr-ı vâlid-i keşîrû'l-meḥâmid-i ḥuceste- âşârım hem-fazl-ı Özcendî ve Ḥocendî, eş-şeyḥ es-seyyid el-ḥâc Aḥmed Efendi merḥûm bu kemter ḡubâr-i ḥîç-i'tibârî ṭıfl-ı ebced-ı ḥ'ân ve şüret -i idrâkdan mu'arrâ heyülâ-yı bî-cân iken senin dârû'l-ifâde-i terbiyeni teslim ve "eti seniñ kemîği benimdir" de'b-i edebîyle kayd-ı silk-i ta'lîm etdiği zemândan iş bu evnâ kadar ki müddet-i çihil sâlden efzündür sen saña düşen himmete buhl eylemediñ ḥîç luḥfi dırıḡ eylemediñ ḥîç lakîn ben onuñ kıymetini ḳalbimden idrâk ya'nî her ne kadar dilsîr-i ni'met-i kemâl ve reyyân-ı zülâl-i ifzâl olmadımsa daḥî yine

Esad Efendi babasının özelliklerini saymaya ilk olarak onun dile olan hakimiyetinden başlamıştır. Esad Efendi önsözde yine ideal bir insanın aynı zamanda iyi bir hattat olan münşi tarafından da yazılması gerektiğini ifade eder ve babasını anlatırken de onu "tarâvet-ârâ-yı devḥatî'l-inşâ aḳlâm-ı mütenevvi'ada şâhib-i yed-i tulâ bir ḥattât-ı dürüst-ımlâ" olarak tanımlar. İlerleyen cümlelerde Esad Efendi babasını pek çok alim ile birlikte anar. Esad Efendi'nin burada klasik bir medhiye üslubu kullandığını iddia etmek mümkündür. Ancak yine de metinde adı geçen Sirhindî, Ḥarîrî, Şâhî, Veysî, Vaşşâf, İbn-i Sînâ, Tûsî gibi alimlerle Esad Efendi'nin mecmualarında da karşılaşmak mümkündür, bununla birlikte her birinin eserleri bugün hala Esad Efendi'nin kütüphanesinde mevcuttur. Buna ek olarak Esad Efendi'nin aynı mecmuada yer alan ve Kütahya'daki görev yerine giderken yanına aldığı kitapların isimlerini kaydettiği listesinde de bu alimlerin isimlerini görürüz. Esad Efendi, sadece kimi alimler arasında birilerini seçip babasını bu isimlerle kıyaslamamış, kendisinin de eserlerine aşına olduğu belki de bir bakıma hayran olduğu alimlerle birlikte babasının adını anmayı uygun görmüştür.³¹

²⁸ Bu mısranın vezni kusurludur. Esad Efendi mısra üzerinde çalışmışsa da bu kusuru giderememiştir.

²⁹ Makalenin geçmiş sayfalarında da bu kıt'adan söz edilmiştir.

³⁰ SK- Yazma Bağışlar 201, 1b-3a.

³¹ Bu kitap listesi için, bkz. Vatansver, "Books as Career Shapers", 292-301.

Esad Efendi'nin ilk defa bu metinle birlikte üstü örtük bir biçimde kelime seçimleriyle babasıyla ilişkisinin duygusal yanını olası okuyucusuna hissettirmiştir.³² Babası pek çok kişiyi eğitmiş, pek çok kişi onun ilminden faydalanmıştır. Babasını marifet ve keşif yoluyla varlıkların, meselelerin hakikatini bilebilen bir üstad ve şefkatli bir öğretmen olarak tanımlayan Esad Efendi, babasının kendisini küçük yaşta ilim yoluna "eti senin kemiği benimdir" diyerek soktuğunu söyler ve o zamandan Esad Efendi'nin bu satırları yazdığı zamana kadar geçen süre kırk yıldan fazladır. Şüphesiz babasına seslenişindeki "müşfik" kelimesinin bir gerçeklik payı da olmalıdır; yani Esad Efendi'nin babası onun eğitimiyle hem yakından ilgilenmiş hem de onu eğitirken zorba ve merhametsiz bir tavır değil, müşfik ve uysal bir biçimde oğluyla iletişim kurmayı tercih etmiştir. Esad Efendi yukarıda bahsi geçen önsözde ilim yoluna başladığından bu yana Osmanlı İmparatorluğu'na hizmet ettiğinden bahseder ve eserlerini sıralar. Daha sonra ise tamamen nesir sanatına ve katiplere odaklanır.

Sonuç Yerine Bir Değerlendirme

Esad Efendi'nin mecmualarına kaydetmiş olduğu otobiyografik metin parçaları hem Esad Efendi'nin şahsi tarihini kayıt altına alması bakımından hem de mecmuaların bize vadettiği otobiyografik malzemeler açısından önem taşımaktadır. Tüm bu kısa notların varlığına rağmen, Esad Efendi'nin ardında bıraktığı yazılı materyale bakılırsa yine de kişisel nitelik taşıyan metinlerin/notların oldukça nadir olduğu söylenebilir. Bu bakımdan bu notların incelenmesi ve başka şahsi mecmualardaki benzer metinlerle karşılaştırılması hem mecmua çalışmaları hem de Osmanlı'da biyografi/otobiyografi çalışmaları açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu bilgileri hangi motivasyonla kaydetmiş olabileceği, daha sonra başka eserlerinde kullanıp kullanmamış olduğu soruları ise bir bakıma Esad Efendi'nin mecmua derleyiciliği ile ilintilidir.

Esad Efendi, yukarıda bahsi geçen SK-Esad Efendi 3847 künyeli mecmuasını daha çok karışık içerikli bir şahsi mecmua formunda derlemiştir. Her ne kadar bu mecmua da mektupları içerse de bir münşeet mecmuası niteliğinden çok uzaktır. Örneğin bu mecmuada bulunan kitap listeleri, Esad Efendi'ye ait şahsi eşyaların listeleri gibi mecmuaya kaydedilmiş bu metinler, el yazmasına daha çok bir not defteri niteliği kazandırmaktadır. Esad Efendi, kaydettiği diğer bilgiler gibi Beyzavi nüshasında bulunduğu kendi

³² Osmanlı okur yazarlarının "ben" merkezli metinler üretip üretmediği sorusu çeşitli araştırmalarda konu edilmiştir, bkz. Ralf Elger ve Yavuz Köse, yay. haz. *Many Ways of Speaking about the Self: Middle Eastern Ego- Documents in Arabic, Persian, and Turkish- 14th- 20th Century* (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2010), 7-10. Cemal Kafadar, "Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth Century Istanbul and First Person Narratives in Ottoman Literature", *Studia Islamica* 69 (1989): 121-150; Derin Terzioğlu, "Man in the Image of God in the Image of the Times: Sufi Self-Narratives and the Diary of Niyâzî-i Mısrî (1618-94)", *Studia Islamica* 94 (2002), 139-65; Selim Karahasanoğlu, *Kadı ve Günlüğü: Sadreddinzade Telhisi Mustafa Efendi Günlüğü (1711- 1735) Üstüne Bir İnceleme*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013); Aslı Niyazioğlu, *Dreams and Lives in Ottoman Istanbul: A Seventeenth Century Biographer's Perspective* (London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017); Tülay Gençtürk Demircioğlu, "Mustafa Salim ve Mecmū'ası", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 12 (2014), 29-64. Ancak Esad Efendi örneğinde, onun bu metinleri oluşturma motivasyonu, biyografik kayıt tutma alışkanlığı ve bir bakıma babasının alimliğini öne çıkarması onun mesleki hedefleriyle de örtüşmektedir. Özellikle Esad Efendi'nin devrinde beşik ulemağının yaygınlığı düşünüldüğünde: Bkz: Arzu Güldöşüren, "II. Mahmud Dönemi Osmanlı Uleması", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2013), 138; Uriel Heyd, "The Ottoman 'Ulemā and Westernization in the Time of Selim III and Mahmūd II", *The Modern Middle East: A Reader*, yay. haz. Albert Hourani (California: University of California Press, 1993), 35. Bu bakımdan Esad Efendi'nin bu notları özellikle on dokuzuncu yüzyıldaki şahsi mecmualara odaklanan çalışmalar arttıkça ve çeşitli karşılaştırmalar yapıldıkça daha da anlamlı hale gelecektir.

ailesine ait, babasına ve dedesine ait biyografik bilgileri de kaybolmaması için kaydetmiştir. Bu bilgiler daha sonra dolaşıma girmiş ve Esad Efendi üzerine yapılan pek çok akademik çalışmada da tekrarlanmıştır.

SK-Yazma Bağışlar 201'deki otobiyografik bilgiler ise aile ağacı ve notlardan tamamen farklı bir nitelik taşımaktadır. Bahsi geçen el yazması bir münşeet mecmuası olarak tertip edilmiştir. Mecmuada 3 fasıl vardır ve her bir fasıldaki metinler konu açısından bir bütünlük taşımaktadır. Esad Efendi'nin burada yazdığı önsözde verdiği otobiyografik bilgileri, kendini ve ailesini hem kendisi için kayıt altına almış olması ve gelecek nesillere bu yolla aktarması, şeklinde yorumlamak mümkündür.

KAYNAKÇA

Yazma Eserler

- Süleymaniye Kütüphanesi (SK)- Esad Efendi, 3847.
Süleymaniye Kütüphanesi (SK)- Yazma Bağışlar, 201.

Kitap, Makale ve Tezler

- Aktepe, Münir. "Es'ad Efendi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: MEB, 1964), 4:358-359.
Çavdar, Tuba. "Esad Efendi Kütüphanesi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV, 1995. 11: 347.
Demircioğlu, Tülay Gençtürk. "Mustafa Salim ve Mecmû 'ası", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 12 (2014): 29-64.
Elger, Ralf ve Yavuz Köse. *Many Ways of Speaking about the Self: Middle Eastern Ego- Documents in Arabic, Persian, and Turkish- 14th-20th Century*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2010.
Emecen, Feridun. "Osmanlı Kronikleri ve Biyografi", *İslam Araştırmaları Dergisi*, 3 (1999): 83-90.
Güldöşüren, Arzu. "II. Mahmud Dönemi Osmanlı Uleması". Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, 2013.
Hammer - Purgstall, Joseph Freiherr von. *Geschichte der osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit*. vol. 4. Pesh: Conrad Adolph Hartleben's Verlag, 1838.
Heyd, Uriel. *The Ottoman 'Ulemâ and Westernization in the Time of Selîm III and Maḥmûd II'. The Modern Middle East: A Reader*. Yay. Haz. Albert Hourani, 145-168, California: University of California Press, 1993.
Kafadar, Cemal. "Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth Century Istanbul and First Person Narratives in Ottoman Literature". *Studia Islamica* 69 (1989): 121-150.
Karahasanoğlu, Selim. *Kadı ve Günlüğü: Sadreddinzade Telhisi Mustafa Efendi Günlüğü (1711- 1735) Üstüne Bir İnceleme*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013.
Küçükkaşçı, Mustafa Sabri. "Seyyid", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV, 2009. 37: 40-43.
Niyazioğlu, Aslı. *Dreams and Lives in Ottoman Istanbul: A Seventeenth Century Biographer's Perspective*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2017.
Oğraş, Rıza. *Es'ad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safa-endüz'ü*. Burdur: Dilek, 2001.
Tanpınar, Ahmet Hamdi. *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi, 1956.
Terzioğlu, Derin. "Man in the Image of God in the Image of the Times: Sufi Self-Narratives and the Diary of Niyâzî-i Mısrî (1618-94)". *Studia Islamica* 94 (2002): 139-65.
Vatansever, Nazlı. "Sürûrî'nin Tarih Mecmû 'ası, Metin Tesisi-İnceleme". Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2014.
_____. "Şahhâflarşeyhizâde Es'ad Efendi's (1789-1848) Text Compilation Practices and Intellectual Curiosities". Doktora Tezi, Viyana Üniversitesi, 2022.
_____. "Books as Career Shapers The Reading Activities of Şahhâflarşeyhizâde Es'ad Efendi (1789-1848) at the Rise of His Career". *Authors as Readers in the Mamlûk Period and Beyond*. yay. haz. Elise Franssen, 277-302. Venice: Ca Foscari, 2022.
Yılmaz, Ziya. *Vak'anüvis Esad Efendi (Sahhaflar Şeyhizâde Seyyid Mehmed): Hayatı ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1984.
_____. "Esad Efendi, Sahhaflarşeyhizâde", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV, 1995. 11: 345.
_____. *Vak'a-nüvis Es'ad Efendi Tarihi: (Bahir Efendi'nin Zeyl ve İlaveleriyle) 1237-1241/1821-1826*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2000.

Elektronik Kaynaklar

- Database for Ottoman Inscriptions, no: 964
<http://www.ottomaninscriptions.com/information.aspx?ref=list&bid=873&hid=964>
Son Erişim Tarihi: 07.10.2022
Database for Ottoman Inscriptions, no: 965
<http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=873&hid=965>
Son Erişim Tarihi: 07.10.2022